

■ *Leerateliers Verdiepingsomgeving ZSM Jeugd, Gezin en Zeden*

Verslag van het derde leeratelier Midden-Nederland (Utrecht en Flevoland)

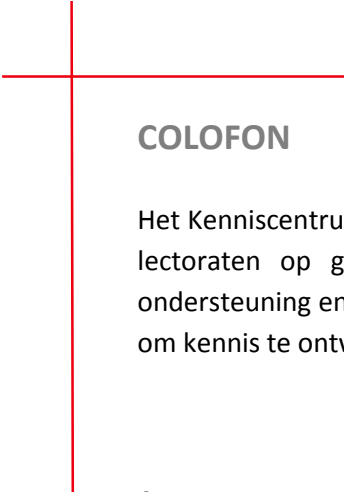
Auteurs

Sietske Dijkstra

Lous Krechtig

Anneke Menger

Februari 2017

COLOFON

Het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht is een bundeling van een aantal lectoraten op gebied van zorg en welzijn, sociaal beleid, maatschappelijke participatie, ondersteuning en dienstverlening, arbeid, recht en veiligheid. Het doel van het Kenniscentrum is om kennis te ontwikkelen, te bundelen en over te dragen ten behoeve van onderwijs en praktijk.

Auteurs

Sietske Dijkstra

Lous Krechtig

Anneke Menger

Jaar van uitgave

2017

Kenniscentrum Sociale Innovatie,
Hogeschool Utrecht
Lectoraat Werken in gedwongen kader
Padualaan 101 – 3584 CS Utrecht
Telefoon: 088-4817090
www.socialeinnovatie.hu.nl
www.hu.nl

Inhoudsopgave

1. INLEIDING EN OPDRACHT	3
2. KADER EN ONTSTAAN VAN DE LEERATELIERS	5
2.1 DOELSTELLING LANDELIJK PROGRAMMA ZSM EN CONTEXT	5
2.2 RANDVOORWAARDEN VOOR CONTEXTGERICHT WERKEN OP ZSM	5
2.3 SAMENWERKING MET HET PROGRAMMA JGZ.....	6
2.4 FACILITERING VAN INITIATIEVEN DOOR KETENWERKGROEP	6
2.5 WAT IS EEN LEERATELIER EN WAT IS EEN BETEKENISVOLLE INTERVENTIE?.....	6
2.6 WAT IS ER NODIG OM DE AMBITIE WAAR TE MAKEN.....	7
2.7 EEN WAARDEGEDREVEN AANPAK	8
3. DE VRAGEN WAAROP DE LEERATELIERS EEN ANTWOORD Zouden MOETEN GEVEN	9
4. HET LEERATELIER MIDDEN-NEDERLAND: LEIDENDE PRINCIPES EN WERKWIJZE.....	10
4.1 DE LEIDENDE PRINCIPES.....	10
4.2 VOORBEREIDING EN DEELNEMENDE PARTNERS	10
4.3 DOELGROEPEN EN DAGINDELING	11
4.4 INBEDDING, WERKWIJZE EN ROLLEN.....	11
4.5 SELECTEREN EN VERDIEPEN	11
5. CASUÏSTIEK.....	13
5.1 DOORAGENDEREN BIJ PARTNER GEWELD VANWEGE ONTBREKENDE INFORMATIE	13
5.2 EEN MISHANDELD GAMBIAANS MEISJE: VAN PERSPECTIEF VERANDEREN DOOR TE VERDIEPEN.....	13
5.3 SNELLE INZET VAN VRIJWILLIGE HULPVERLENING EN EEN SPAANSE SEPOTBRIEF	14
5.4 MISHANDELING DOOR ZOON: NIET ERKENNEN VAN SCHEIDING	15
5.5 REFLECTIE OP PATRONEN VAN PARTNERGEWELD EN JEUGDZAKEN	16
6. LEEROPBRENGSTEN LEERATELIER UTRECHT.....	18
6.1 KERN RESULTATEN	18
6.2 WINST EN LEERPUNTEN	19
6.3 BUIKPIJN EN VEILIGHEID ALS KERNTHEMA'S	22
6.4 CONCLUSIES LEEROPBRENGSTEN	23
7. REFLECTIE, LEERPUNTEN EN NABESCHOUWING	25
7.1 INLEIDING	25
7.2 BEANTWOORDING LEERVragen	25
7.2.1 Welke zaken lenen zich voor verdiepen?.....	25
7.2.2 Welke contextinformatie is nodig om tot een passende interventie te komen?	25
7.2.3 Wat is de meerwaarde van verdiepen?.....	26
7.2.4 Wat is de meerwaarde van het gezamenlijke advies aan de Ovj?.....	26
7.2.5 Heeft het meerwaarde om te verdiepen bij Haltzaken en niet bewijsbare (sepot)zaken.....	26
7.2.6 Wat verleidt c.q. beperkt de deelnemers aan het leeratelier om te doen wat nodig is?.....	27
7.2.7 De organisatiespecifieke vragen	27
7.3 VERVOLG VAN LEERATELIER: KANSEN EN SPANNINGEN.....	28
8. LITERATUUR	30

1. Inleiding en opdracht

In september 2016 is in Utrecht het derde leeratelier verdiepingsomgeving Jeugd, Gezin en Zeden gestart. Dit leeratelier duurde 12 weken. Er gingen twee leerateliers in Haarlem en Maastricht aan vooraf die een periode van acht weken duurden. De eerste twee leerateliers vonden plaats vijf dagen per week, hele dagen. Het leeratelier Midden Nederland vond plaats op twee dagen in de week, een deel van de middag.

Bedoeling van de leerateliers is het vergroten van veiligheid en veerkracht van kwetsbare daders, slachtoffers en belangrijke derden. De pilot is opgezet om een nieuwe vorm van werken bij ZSM te ontwikkelen. Het leeratelier team bestond uit vaste partners op ZSM, het openbaar Ministerie (OM), politie, 3RO, Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), Slachtofferhulp Nederland (SHN) met daaraan toegevoegd Halt, en drie Veilig Thuis organisaties. In het begin was er ook contact met het Veiligheidshuis regio Utrecht (VHRU) die zich later na enkele weken terugtrok omdat er te weinig overlap was tussen hun casuïstiek en die van het leeratelier.

Het leeratelier Utrecht had als doelgroep:

- 1) jeugdigen, betrokken als dader, slachtoffer of anderszins betrokken bij een zaak
- 2) huiselijk geweld zaken waar kinderen bij betrokken zijn.

Het lectoraat Werken in een justitieel kader van het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht (HU) heeft twee opdrachten in dit project:

- a. ondersteunen van het zoek- en ontwikkelproces door aanwezig te zijn bij een aantal bijeenkomsten van het leeratelier, mee te denken, te ondersteunen bij de systematische reflectie op casuïstiek en bij te dragen aan het ontwikkelen van nieuwe denkwijzen.
- b. onderzoeken: evaluatief onderzoek naar de leeropbrengsten: wat er is gebeurd en wat dat heeft opgeleverd. Het onderzoek moet een antwoord geven op de leervragen die bij de start zijn geformuleerd.

Het gaat hier om een onderzoek 'light' en coaching on the job, zoals beschreven in de offerte van maart 2016 waarin er mogelijkheden zijn om bijeenkomsten bij te wonen, interviews met deelnemers te houden over hun leerervaringen, er per leeratelier een kort rapport wordt gemaakt dat vooral focust op de leeropbrengsten.

In dit derde rapport beschrijven we de resultaten van het derde leeratelier in Midden- Nederland dat liep van september tot eind november. Doel van deze beschrijving is om via de pilot de werkwijze bij ZSM te verstevigen en na te gaan wat de meerwaarde is van verdiepen. De leeropbrengsten van de twee eerdere leerateliers in Haarlem (Dijkstra, Krechtig en Menger, 2016a) en Maastricht (Dijkstra, Krechtig en Menger, 2016b) zijn meegenomen in dit derde leeratelier light dat twee keer per week 's middags werd gehouden. In Utrecht startte het leeratelier voor de regio Midden Nederland in september, vooraf gegaan door een start-

bijeenkomst voor alle deelnemende partijen. Daarin werd nader kennis gemaakt en casuïstiek gezamenlijk in groepjes besproken. Daarnaast werd er vanuit de werkgroep JGZ een inleiding gehouden over betekenisvol werken volgens de bedoeling en vertelden deelnemers van het Limburgs leeratelier over hun ervaringen en de meerwaarde van verdiepen. Over de resultaten van al deze pilots wordt beknopt gerapporteerd en dit wordt afgerond met een overkoepelend eindrapport dat reflecties bevat op basis van de drie leerateliers en reflecteert op de impact daarvan op de reguliere ZSM-aanpak. De bevindingen moeten handvatten opleveren voor de toekomst, die vanuit de verschillende samenwerkende organisaties kunnen worden gedragen.

Voordat de werkwijze van het leeratelier Midden- Nederland en de resultaten worden beschreven in hoofdstuk 4, 5 en 6 lichten we kort toe hoe de leerateliers zijn ontstaan en wat de leidende visie is voor de leerateliers (hoofdstuk 2) en wat de vragen zijn waarop de pilots een antwoord moeten geven (in hoofdstuk 3).

Het leeratelier in Utrecht typeerde zichzelf als een ‘pragmatisch leeratelier’ in directe aansluiting op ZSM: zij kwam twee maal per week op dinsdag- en vrijdagmiddag bij elkaar. De officier van justitie zat deze bijeenkomst voor, die daarvoor een training had gevolgd. Verder was er een begeleidingsgroep van betrokken organisaties actief en was er een projectsecretaris aan het leeratelier verbonden.¹ Al aan het begin van het leeratelier werd voorgesteld om het leeratelier te verlengen van acht naar 12 weken en maximaal drie zaken per verdiepingsoverleg te bespreken. Daarnaast zijn er gedurende het leeratelier drie reflectiebijeenkomsten belegd.

Er zijn in het leeratelier 28 zaken behandeld, vier jeugddelicten en 24 huiselijk gewelds zaken.

Voor de beschrijving van de resultaten en leerpunten hebben we gebruik gemaakt van:

- observaties tijdens de casuïstiekbesprekingen, soms met ondersteuning van docent-onderzoekers
- aanwezigheid bij de voorbereiding en overdracht van ervaringen uit andere leerateliers
- ondersteuning bij voorbereiding van de evaluatie en actieve rol bij de evaluatie
- Interviews met 10 deelnemers aan het leeratelier
- aanwezigheid en reflectie bij de drie reflectiebijeenkomsten
- aanwezigheid bij en bijdrage aan de reflectiebijeenkomst

¹ Met dank aan de commentaren van de projectsecretaris en andere leden van het Utrechtse leeratelier op een eerdere versie van dit rapport.

2. Kader en ontstaan van de leerateliers

In dit hoofdstuk gaan we in op het kader waarbinnen de leerateliers zijn ontstaan. Het landelijke programma ZSM van het OM kent een ketenwerkgroep ‘Contextgericht werken ten behoeve van betekenisvol interveniëren.’ Deze werkgroep ondersteunt en faciliteert initiatieven die gericht zijn op het bevorderen van contextgericht werken. Het initiatief van de leerateliers wordt door deze werkgroep aangestuurd, in samenspraak met het programma JGZ van het OM.

Dit wordt hieronder verder toegelicht. Deze tekst is afkomstig uit het verslag van de startbijeenkomst ZSM en JGZ.²

2.1 Doelstelling landelijk programma ZSM en Context

Het landelijk programma ZSM van het OM heeft verschillende programmalijnen. Eén van die lijnen is het contextgericht werken. Daarvoor is een werkgroep ‘Contextgericht werken ten behoeve van betekenisvol interveniëren’ in het leven geroepen. In deze landelijke werkgroep zijn alle ZSM-ketenpartners vertegenwoordigd: de Raad voor de Kinderbescherming, de 3 reclasseringsorganisaties (3RO), het Openbaar Ministerie (OM), de politie, SlachtofferHulp Nederland en Halt.

De doelstelling van de landelijke werkgroep ZSM & Contextgericht werken ten behoeve van betekenisvol interveniëren luidt:

“We vullen elkaar als ketenpartners op ZSM aan en werken betekenisvol als:

- we de achterliggende problematiek van de verdachte aanpakken, waardoor de kans op recidive kleiner wordt;
- we de situatie en wensen van het slachtoffer kennen en een plek geven bij het bepalen van het vervolgtraject na aanhouding / ontbieding;
- we de gekozen afdoeningsbeslissing goed uit kunnen leggen aan het slachtoffer, de verdachte en de maatschappij”

2.2 Randvoorwaarden voor contextgericht werken op ZSM

Om het contextgericht werken te realiseren zijn er volgens deze landelijke ketenwerkgroep op hoofdlijnen drie randvoorwaarden waaraan voldaan moet worden. Deze zijn:

1. We werken als keten / netwerk effectief samen op ZSM:

- op basis van professionaliteit van de ketenpartners
- waarbij wij elkaars rol kennen en waarderen
- zodat we elkaar werkelijk aanvullen
- en we als professionals weten welke vragen we onszelf moeten stellen om te komen tot een betekenisvolle afdoening

² Dit hoofdstuk is gebaseerd op het verslag van startbijeenkomst ZSM & JGZ op 17 november 2015 (Vicky Drost en Ellen van Veenen). Delen van dit verslag zijn letterlijk overgenomen.

2. We beschikken over de (context-) informatie die nodig is om de juiste beslissingen te kunnen nemen:

- standaardinformatie van de ketenpartners is goed ontsloten
- we weten waar we voor maatwerkinformatie moeten zijn

3. We kennen een breed pallet aan invullingsmogelijkheden van afdoeningsbeslissingen en passen deze zorgvuldig toe

2.3 Samenwerking met het programma JGZ

Naast het programma 'ZSM en Context' loopt bij het OM het landelijke programma JGZ. Doel van dit programma is om de kwaliteit van de interventies bij JGZ zaken te verhogen door vanuit de bedoeling te werken: het vergroten van veiligheid en veerkracht. Voor de ZSM omgeving is er een grote overlap tussen de doelstellingen van ZSM context en JGZ. Om die reden wordt in de leerateliers gezamenlijk opgetrokken.

2.4 Facilitering van initiatieven door ketenwerkgroep

De landelijke ketenwerkgroep ondersteunt en faciliteert regionale initiatieven gericht op het bevorderen van contextgericht werken. Bovendien volgt de landelijke ketenwerkgroep de regionale initiatieven met veel interesse: per initiatief bekijkt de werkgroep welke werkbare elementen opgetild worden naar een handelingsrepertoire (= handelingsperspectieven voor professionals) dat landelijk gedeeld gaat worden.

Tijdens werkbezoeken ZSM Jeugd en de ketenreview ZSM is naar voren gekomen dat op ZSM de laatste jaren hard is gewerkt aan ketensamenwerking en de inrichting van processen. Nu deze belangrijke aspecten zijn gerealiseerd is er ruimte gekomen voor verdere doorontwikkeling en aandacht voor het 'betekenisvol en zorgvuldig afdoen'. Om deze ambitie in te vullen, zijn er vanuit de landelijke ketenwerkgroep drie leerateliers ingericht.

2.5 Wat is een leeratelier en wat is een betekenisvolle interventie?

Bij de voorbereiding is benoemd hoe een leeratelier beschouwd wordt (verslag startbijeenkomst, p. 2).

"De leerateliers zien we als een leerinterventie. We geven ZSM-professionals de ruimte om vanuit de bedoeling, te weten het vergroten van veiligheid en veerkracht van kwetsbare verdachten en slachtoffers (jeugdige verdachten en verdachten en betrokkenen bij een casus gericht op huiselijk geweld) te gaan werken. Wat vraagt dit van de professionals, en wat vraagt dit van de organisatie? We gaan nadrukkelijk geen procesmodel ontwikkelen of testen. De focus ligt op het herijken van ons kompas, zodat we een gezamenlijke integrale koers kunnen varen en we gaan doen wat nodig is om de achterliggende problematiek aan te pakken. Vervolgens wordt per leeratelier bekeken wat regionaal nodig is om naar deze bedoeling te gaan handelen."

Een betekenisvolle interventie wordt door de ketenwerkgroep contextgericht werken (2.0) omschreven als een interventie waarbij professionals uit de strafrechtketen samen recht doen aan de belangen van verdachten, slachtoffer en samenleving” (p 2)

2.6 Wat is er nodig om de ambitie waar te maken

Om te kunnen handelen naar de gezamenlijke ambitie is het van belang dat voldaan wordt aan een aantal randvoorwaarden om te doen wat nodig is en de veiligheid en veerkracht te vergroten:

- **Ruimte en tijd voor professionals** om in een lerende omgeving te handelen naar de ambitie, elkaar feedback te geven én vooral om het gesprek met elkaar te voeren over wat we in een casus willen bereiken en wat hiervoor nodig is.
- **Commitment van alle betrokken organisaties** op alle niveaus om te participeren in de leerateliers, inclusief het commitment en akkoord op de consequenties hiervan. Professionals zullen op een andere manier een deel van hun werkzaamheden uitvoeren, werkzaamheden in tijd verplaatsen en/of op een andere manier samenwerken.
- **Een mindset van professionals gericht op de bedoeling:** wat willen we bereiken in een casus? Wat is een passende reactie? Wat is daarvoor nodig? Dit vraagt om een open houding, improvisatievermogen, denken in mogelijkheden, durf, lef, nieuwsgierigheid van professionals.
- **Eigenaarschap en regie.** Op het moment dat contextinformatie wordt verzameld en de casus niet binnen 6 uur wordt afgedaan, is het belangrijk dat iemand zich verantwoordelijk voelt voor de casus tot het moment dat de beslissing ten aanzien van een passende reactie is gegeven.
- **Geen sturing op output maar sturing op outcome.** Voorkomen van perverse prikkels.
- **Sturing en stimulering van de medewerkers** in het leeratelier door de leidinggevende om volgens de bedoeling te gaan werken.

De landelijke begeleidingsgroep houdt zich bezig met een aantal overkoepelende leeratelierzaken zoals:

1. Privacy;
2. Meerdagenzaken;
3. Verbinden van lokale veld;
4. Verbinden met bescherm tafels.

Deze relevante onderwerpen blijven buiten de beschouwing van dit rapport.

2.7 Een waardegedreven aanpak

Wat kenmerkt nu de verdiepende leerateliers? Uitgangspunt bij de leerateliers is: (nog) meer werken vanuit de bedoeling.

Vanuit het landelijke programma JGZ wordt geconstateerd: “Uit de casuïstiek die we onder ogen krijgen, bijv. via ‘Project Basis op Orde’, blijkt immers te vaak dat onze handelingen en beslissingen nauwelijks een reflectie zijn van de bedoeling die ons werk zou moeten hebben. Het is daarom zaak die bedoeling aan te scherpen en als leidraad voor ons werk (proces, inhoud en inrichting) helder neer te zetten” (informatie Ellen van Veenen, lid programma JGZ)

Het gaat om betekenisvol handelen: waarde toevoegen aan de zaak. Deze definitie van betekenisvol handelen van het programma JGZ sluit aan bij de definitie van een professional, zoals die binnen het lectoraat Werken in Justitieel Kader wordt gehanteerd: Een professional realiseert waarden in een complexe situatie (de Jonge 2014).

Om welke waarde gaat het dan? Voor de leerateliers is dat als volgt gedefinieerd: “**doen wat nodig is om de veiligheid en veerkracht van kwetsbare verdachten en slachtoffers (jeugdige verdachten en verdachten en betrokkenen bij een casus gericht op huiselijk geweld) te vergroten.**” (verslag startbijeenkomst)

Veiligheid en veerkracht dus.

In het programma JGZ worden deze waarden nog wat verder toegelicht:

“De bedoeling is dat kwetsbare personen **veilig** zijn: vrij van angst, vrij van psychisch of fysiek geweld en vrij van uitbuiting. De bedoeling is ook dat kwetsbare personen voldoende zelfredzaam en zelfsturend zijn zodat kan worden voorkomen dat ze opnieuw dader of slachtoffer worden. Dat kan doordat ze bijvoorbeeld behandeld worden en dan meer **veerkracht** hebben. Of doordat de mensen om hen heen zorgen voor voldoende steun en begeleiding. Kwetsbare personen moeten de draad van een normaal leven, zonder strafbare feiten, kunnen oppakken. Het optreden van de strafketen kan soms juist leiden tot het vergroten van kwetsbaarheid. Bijvoorbeeld doordat een late beslissing een ingezet hulpverleningstraject doorkruist. Of doordat iemand heel vaak gehoord wordt in een strafzaak en daardoor het trauma wordt vergroot. Dat is dus niet de bedoeling” (kernboodschap JGZ, informatie van Ellen van Veenen).

3. De vragen waarop de leerateliers een antwoord zouden moeten geven

In het leeratelier krijgen professionals de ruimte om vanuit de bedoeling, het vergroten van veiligheid en veerkracht, te werken. Deelnemende professionals werken samen in het leeratelier en laten een nieuwe gewenste aanpak al werkende ontstaan. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat de professionals voldoende ruimte krijgen en nemen om een passende aanpak vorm te geven en dat de betrokken organisaties dit in voldoende mate steunen en faciliteren.

Zoals in paragraaf 2.6 is beschreven zijn de basisvragen waarop een antwoord moet worden gevonden:

Wat vraagt dit van de professionals, en wat vraagt dit van de organisatie?

In de landelijke ketenwerkgroep zijn deze basisvragen verder ingevuld vanuit de verschillende deelnemende organisaties. De landelijk geformuleerde leervragen zijn algemeen en de organisatiespecifieke vragen zijn in Utrecht aangescherpt door 3RO. Het gaat hier om de volgende algemene vragen:

- Welke zaken lenen zich voor verdiepen (welke triggers)?
- Welke (context)informatie is nodig om tot een passende interventie te komen?
- Wat is de meerwaarde van verdiepen?
- Wat is de meerwaarde van het gezamenlijke advies aan de OvJ?
- Heeft het meerwaarde om te verdiepen bij Haltzaken en niet bewijsbare (sepot)zaken waar mogelijk zorgen zijn?
- Wat verleidt c.q. beperkt de deelnemers aan het leeratelier om te doen wat nodig is?

En organisatiespecifieke vragen:

- Raad voor de Kinderbescherming: hoe kan de Raad informatie verschaffen die bijdraagt aan verdieping zonder uitgebreid onderzoek te hoeven doen? Hoe kan de Raad het OM voeden vanuit hun professionele oordeel?
- Openbaar Ministerie: Hoe stelt het OM de juiste vragen zodat ze zicht krijgen op veiligheid en veerkracht en hoe kunnen ze de interventie breder richten dan op strafrecht alleen? Hoe kan het strafrecht ondersteunend zijn aan 'doen wat nodig is'?
- Halt: wat is de toegevoegde waarde van Halt bij verdieping, welke informatie is relevant en in welke frequentie?
- Reclassering (jeugd en volwassenen): welke aanvullende contextinformatie heeft de 3RO nodig om te komen tot een advies dat breder is dan alleen strafrecht, gericht op de verdachte en het gehele systeem?
- Veilig Thuis: hoe helpt een waardegedreven aanpak om het contextgerichte werken aan te scherpen? Lukt het om de afspraken zoals opgenomen in het Model samenwerkingsafspraken VT- politie-OM na te komen?

4. Het leeratelier Midden-Nederland: leidende principes en werkwijze

Midden-Nederland is het derde leeratelier dat 12 weken duurde en van start ging begin september en eind november afsloot. De bijeenkomsten vonden plaats op de ZSM locatie op Paardenveld in Utrecht. De evaluatiebijeenkomst vond 29 november plaats.

4.1 de leidende principes

In de leerateliers wordt gewerkt vanuit vijf leidende principes. Deze principes zijn landelijk vastgesteld en regionaal geherformuleerd. In het leeratelier Utrecht (document: project-secretaris) zijn de principes als volgt geformuleerd:

1. We benaderen iedere casus vanuit een integrale aanpak:

- We kennen de wensen, behoeften en problematiek van het systeem (slachtoffer, omgeving en verdachten) en spreken deze personen ook daadwerkelijk.
- We willen transparant werken en leren door terugkoppeling aan aangever, professional en slachtoffer

2. De focus ligt op het vergroten van veiligheid en veerkracht

- Onze interventie maakt het veiliger voor betrokkenen. Kinderen en het gezin staan voorop.
- Voorkomen recidive
- We voorkomen verdere beschadiging van kwetsbare personen
- Hoe kan een strafrechtelijke interventie bijdragen aan het oplossen van de achterliggende problematiek?

3. We zetten maatwerk in vanuit ons professionele oordeel:

- De vraag wat nodig is in een casus bepaalt onze activiteiten.
- Instrumenten en richtlijnen zijn hierbij ondersteunend, niet leidend.

4.2 voorbereiding en deelnemende partners

De voorbereidingsgroep voor het leeratelier Utrecht kwam in mei 2016 bij elkaar. Eind augustus is een startbijeenkomst belegd voor alle deelnemende partijen met een inhoudelijke verdieping van werken volgens de bedoeling, een blik van deelnemers van het leeratelier Limburg op hun leerproces en het gezamenlijk bespreken van een casus. Aangezien het leeratelier aansloot bij regulier ZSM was in de digitale inbedding voorzien: alle deelnemers konden inloggen via een digitale werkmap en zo ketenkaarten bekijken en aanvullen. Verder was er een projectsecretaris aangesteld voor de communicatie, vragen en de verslagen. Naast de vaste ZSM-partners (de politie, OM, 3RO, Raad voor de Kinderbescherming, Slachtofferhulp Nederland) zijn in het leeratelier ook Halt, Veilig Thuis met drie organisaties en het VHRH betrokken.

VHRH, met veel ervaring rond procesregie en casuïstiekbespreking, was drie bijeenkomsten aanwezig. Ze zagen af van verdere deelname omdat ze weinig overlap zagen tussen leeratelierzaken en hun eigen complexe zaken.

4.3 doelgroepen en dagindeling

Er zijn twee doelgroepen vastgesteld voor het leeratelier in Utrecht dat zich richtte op Midden-Nederland (provincie Utrecht, Flevoland): jeugdzaken en huiselijk geweldszaken als er kinderen bij betrokken zijn.

Twee keer per week is er in dit leeratelier in directe aansluiting op ZSM casuïstiek besproken van kwart voor drie tot vier uur. Van te voren waren de zaken in de digitale ketenkaart in te zien en konden deelnemers aan het leeratelier individueel contextgerichte informatie uit hun eigen systeem ophalen en toevoegen aan de ketenkaart. Daarmee hadden de deelnemers aan het leeratelier vergeleken met de andere twee leerateliers weinig gezamenlijk tijd om zich in de casus te verdiepen.

4.4 inbedding, werkwijze en rollen

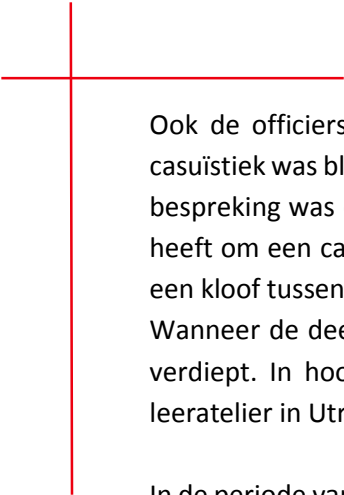
Het leeratelier had plaats op de reguliere locatie van ZSM in Utrecht, op het politiebureau. Diverse deelnemers in het leeratelier waren ook werkzaam bij ZSM en kenden het ZSM werk daarmee van binnenuit. Bij de behandeling van een casus werd een regiehouder aangewezen. Regie over de casus betekende: zorgen dat alle relevante informatie wordt geleverd en in de ketenkaart gezet, maar ook regie op de aanpak die wordt uitgezet: hoe lang is nog bemoeienis vanuit het leeratelier nodig, wanneer kan een zaak worden afgerond? De processen verbaal (PV's) waren in het begin niet standaard opgenomen in de digitale omgeving en waren dus niet toegankelijk voor alle deelnemers. (In de leerateliers Noord Nederland en Limburg werden aan het begin van de dag de PV's voor alle deelnemers gekopieerd.) Halverwege het leeratelier is dit aangepast en waren PV's beschikbaar in de digitale werkmappen. Het voorzitterschap was belegd bij de drie betrokken officieren van justitie die daarvoor speciaal waren getraind om ruimte en sturing te geven aan het ophalen van informatie en het gezamenlijk duiden. Vaak waren de RvdK en 3RO de regiehouders.

4.5 Selecteren en verdiepen

In een eerdere rapportage (Dijkstra, Krechtig en Menger, 2016a, pagina 9) beschreven we drie met kenmerken van verdiepen:

- Meer contextinformatie verzamelen
- Gezamenlijk duiden
- Een evenwichtig besluit nemen over een passende interventie

Het Utrechtse leeratelier was een verdieping van ZSM. Iedereen, behalve Halt en VT draaide ZSM-diensten, vaak op de dag dat het leeratelier plaatsvond. Daardoor was er een directe verbinding tussen leeratelier en ZSM. De casussen werden geselecteerd en aangeleverd door deelnemers die op ZSM werkten, soms ook door een collega.

Ook de officiers vervulden hierin een stimulerende rol, door soms bij ZSM na te gaan of er casuïstiek was blijven liggen die geschikt zou zijn voor het leeratelier. Een belangrijk criterium voor bespreking was dat de zaak buikpijn gaf. *Buikpijn* is een metafoor die staat voor zorgen die men heeft om een casus vanwege de onveiligheid en kwetsbaarheid van de betrokkenen of vanwege een kloof tussen de gepresenteerde feiten en de verontruste gevoelens die men bij een zaak had. Wanneer de deelnemers geen buikpijn meer hadden, werd een casus afgesloten of niet verder verdiept. In hoofdstuk zes wordt nog verder in gegaan op dit fenomeen buikpijn dat in het leeratelier in Utrecht een belangrijke rol speelde bij het verdiepen en aanhouden van zaken.

In de periode van het leeratelier zijn er vooral huiselijk geweldszaken doorgestuurd, en nauwelijks jeugdzaken. Een reden daarvoor is volgens deelnemers dat de jeugdzaken bij ZSM redelijk goed zijn belegd en er minder reden is voor zorgen.

Belangrijke stap tussen contextgerichte informatie verzamelen en een besluit nemen over een passende interventie is het gezamenlijk duiden. Deelnemers bespreken met elkaar hoe ze tegen een zaak aankijken, ieder vanuit de eigen discipline en hun vak, om gezamenlijk te bepalen wat de belangrijkste factoren zijn waarop ze moeten inzetten. Belangrijk ook in het Utrechtse leeratelier is om ervaring op te doen met het gezamenlijk duiden op basis van gerichte contextinformatie. Door te verdiepen kan er een afgewogen besluit worden genomen over een passende en creatieve mix tussen hulp en straf. Om tot dit maatwerk te komen, moest er wel geoefend worden met inhoudelijk verdiepen. Dat vroeg de nodige tijd en oefening in het leren om gericht samen te werken in een team met een gemeenschappelijke focus en doel. Zo observeerde een deelnemer die bijna alle bijeenkomsten bijwoonde:

Vooraf in het begin was het moeilijk, we zaten met veel partijen aan tafel, heel veel partners en die deden een rondje van wat willen wij weten, in plaats van dat ze samen keken. Later werd het heel geleidelijk aan meer een gezamenlijk doel, een samenvoeging van wat willen wij weten. Er was niet een omslagpunt. Elke voorzitter gaf na twee of drie keer ook meer sturing en stuurde op het gezamenlijke doel en het werd steeds meer een geheel in plaats van een optelsom van individuele meningen.

5. Casuïstiek

Voordat we in een volgend hoofdstuk leeropbrengsten beschrijven en daarna conclusies formuleren, beschrijven we eerst enkele casussen. Deze casussen werden aan het eind van het leeratelier genoemd als casussen die indruk hadden gemaakt en zijn in interviews naar voren gebracht omdat ze belangrijke leerervaringen bevatten in het gezamenlijk afdoen en prikkelende en soms nieuwe vormen van betekenisvol afdoen bevatten.

5.1 dooragenderen bij partner geweld vanwege ontbrekende informatie

Er ligt een aangifte van zware mishandeling van een vrouw door haar man. Er zijn drie kinderen in het gezin van 5 jaar, 3 jaar en 7 maanden. De vrouw zegt dat er sprake is van langdurig geweld: zij is meerdere malen bedreigd en mishandeld, zij heeft de politie niet eerder ingeschakeld. Zij vermoedde dat haar man een vriendin had, confronteerde hem daarmee en in de ruzie die daarop volgde greep hij haar bij de keel. Hij verlaat het huis, zij belt haar vader, haar vader belt de volgende morgen de politie. Zij vertelt dat de huisarts interne kneuzingen heeft vastgesteld. De OvJ besluit tot een termijnzaak omdat er wordt gewacht op de medische verklaring. SHN heeft contact met mevrouw. Zij zegt zelf geen hulp te willen, wil geen relatie meer maar nog wel contact met meneer over de kinderen. Zij heeft nieuwe sloten laten plaatsen. Het leeratelier besluit tot verdiepen omdat er niet genoeg zicht is op de veiligheid van mevrouw en de kinderen.

VT geeft aan recent twee meldingen te hebben gehad en de zaak te hebben doorgezet naar SAVE.

De man wordt gesproken door de reclassering. Hij erkent dat het moeilijk is om met hem te leven omdat hij PTSS heeft (veteraan). Maar hij ontkent fysiek geweld te hebben gebruikt. Hij vertelt ook dat hij intussen weer thuis woont. Hij had inderdaad een vriendin maar 'gaat nu volledig voor de relatie met zijn echtgenote.' Hij zegt dat zijn vrouw spijt heeft van de aangifte.

De zorgen om de vrouw en kinderen blijven, het leeratelier wil graag informatie over de aanpak, via VT of SaVe. SaVe is zeer terughoudend met informatie, maar geeft wel aan dat druk vanuit justitie niet nodig is.

De reclassering spreekt weer met meneer. Hij zegt andere medicatie te hebben, en vertelt dat er zowel relatietherapie als traumatherapie is opgestart.

SHN kan mevrouw niet meer bereiken.

Er wordt na herhaald dooragenderen van de zaak besloten tot een voorwaardelijk sepot (voorwaarde: beiden accepteren hulpverlening), met een proeftijd van een jaar.

De buikpijn is niet helemaal weg. Er wordt besloten te vertrouwen op de aanpak van SAVE, hoewel het feit dat daar zeer weinig informatie over komt wel moeilijk wordt gevonden.

5.2 Een mishandeld Gambiaans meisje: van perspectief veranderen door te verdiepen

Een vrouw van 58 wordt aangehouden wegens mishandeling van haar verstandelijk beperkte dochter van negen. De bureaus hebben de politie gebeld, die geven aan dat het vaker gebeurt.

De vrouw is niet de biologische moeder, het kind is van haar ex-partner, een Gambiaanse Nederlander, die het kind in de periode dat hij met mevrouw getrouwd is in Gambia heeft verwekt met, volgens zeggen, de bedoeling om het kind mee naar Nederland te nemen.

De vrouw krijgt een contactverbod. Het kind verblijft tijdelijk bij vader die een kamer in een opvanghuis heeft.

De zaak gaat naar het leeratelier omdat onhelder is wie het gezag uitoefent (formeel ligt het gezag bij de moeder in Gambia), waar het kind in de toekomst kan wonen en de vraag is of mevrouw hulp nodig heeft en of er een omgangsregeling moet komen.

In het leeratelier wordt besloten dat de raad een verzoek indient tot voorlopige voogdij. Die wordt de volgende dag toegewezen aan de William Schrikker Stichting. De zaak wordt in doorgeagendeerd. Begin november heeft het leeratelier contact met de voogd, meisje woont nog steeds bij vader. Vader werkt goed mee en is betrouwbaar in de afspraken. Zij hebben geen contact met de vrouw.

De reclassering spreekt twee keer met mevrouw. Er komt een ingewikkeld verhaal naar boven. Zij is in 2002 in Gambia getrouwd met meneer, in 2004 komt hij naar Nederland. Omdat zij geen kinderen kon krijgen, is hij in 2007 naar Gambia gegaan om 'voor haar een kind te verwekken' bij een Gambiaanse vrouw. Na de geboorte van het kind duurt het nog zeven jaar voordat het meisje naar Nederland komt. Intussen zijn meneer en mevrouw gescheiden, hij woont dan nog wel bij haar. (In 2016 krijgt hij een kamer, via het Leger des Heils.)

Het meisje is zwakbegaafd (IQ 56), heeft gedragsproblemen en is niet zindelijk. Mevrouw heeft grote moeite met de opvoeding. Er is nog geen plaats bij het speciaal onderwijs, zij zegt geregeld hulp te hebben gevraagd maar niet gekregen.

Vader heeft tegen haar gezegd dat hij het meisje mee wil nemen naar Gambia, haar daar achterlaten en een ander kind mee terug wil brengen voor mevrouw.

Dat laatste wordt bevestigd door Veilig Thuis.

In het leeratelier zijn grote zorgen over de veiligheid van het meisje. Waar aanvankelijk de zorg zich concentreerde op de opvoedingssituatie bij moeder, verschuift de buikpijn nu richting vader. Hoe veilig is het meisje bij vader? Ze lijkt een 'pakketje' dat wordt meegenomen en afgeleverd.

Besloten wordt om de zorgen te delen met de WSS. Besloten wordt ook om een signaal af te geven naar het team mensenhandel.

5.3 Snelle inzet van vrijwillige hulpverlening en een Spaanse sepotbrief aan een moeder die haar dochter mishandelt

Een minderjarig meisje van 17 verklaart dat zij mishandeld is door moeder. Moeder is in de avond aangehouden en naar het APU overgebracht. Blijkbaar verblijft minderjarige dochter nu alleen thuis, samen met haar twaalfjarige broertje. Moeder is van Spaanse afkomst.

Uit de aangifte blijkt dat moeder haar dochter aan de haren heeft getrokken, geslagen, gestompt en geschopt. De verbalisant geeft aan dat er diverse verwondingen te zien zijn.

Het meisje vertelt dat het al jaren aan de gang is, maar steeds heftiger wordt. Haar broertje wordt ook wel, maar minder geslagen.

De zaak gaat naar het leeratelier omdat er zorg is over het al langer spelende geweld.

De RvdK neemt contact op met VT. Daar is het gezin niet bekend. Zij gaan de dochter vanuit de crisisdienst benaderen. Zij gaan bekijken waar het meisje en haar broertje voorlopig kunnen worden ondergebracht.

De zaak wordt door-geagendeerd om te kijken wat er vanuit VT wordt uitgezet.

Reclassering spreekt mevrouw, heeft de indruk dat het gaat om iemand met emotie-regulatieproblemen en een geschiedenis van huiselijk geweld (zowel in haar jeugd als in haar relatie met de vader van de kinderen). Mevrouw wil graag hulp bij het opvoeden van haar dochter. De reclasseringswerker schat in dat mevrouw in eerste instantie in de verdediging zal gaan en de schuld bij haar dochter zal leggen.

VT schakelt Youké in, die veel lijnen uitzet: toewerken naar begeleid wonen voor de dochter, opvoedingsondersteuning voor mevrouw. De veiligheid van beide kinderen wordt door school en Youké scherp in het oog gehouden, waarbij opgemerkt wordt dat het nu goed lijkt te gaan met hen.

Youké zoekt in het netwerk van mevrouw een vrijwilliger die ondersteuning kan bieden. Youké schat in dat dwang contraproductief zal werken. Dit sluit aan bij de inschatting van de reclassering.

VT spreekt ook vader, die geregeld contact heeft met zijn dochter, minder met zijn zoon, en een 'moeizaam contact' met moeder. Hij denkt dat de problemen tussen moeder en dochter op dit moment wel uitvergroot zijn. Hij ondersteunt het traject richting begeleid wonen voor zijn dochter.

Bij de tweede bespreking in het leeratelier is er vertrouwen in de aanpak. De inschatting van Youké dat dwang niet zal helpen, leidt ertoe dat de zaak wordt afgedaan met een voorwaardelijk sepot. Besloten wordt om het zo te formuleren dat het sepot een 'beloning' is voor de bereidheid van mevrouw om mee te werken met vrijwillige hulpverlening. Er wordt een persoonlijke sepotbrief geschreven en in het Spaans vertaald.

5.4 mishandeling door zoon: niet erkennen van scheiding

Moeder doet aangifte van mishandeling door haar zoon (16 jaar). Mevrouw is in 2015 gescheiden van haar man. Ze hebben samen een dochter van 19 jaar, een zoon van 16 jaar (verdachte) en een zoon van 6 jaar. Volgens mevrouw kan verdachte nog steeds niet beseffen dat zijn ouders gescheiden zijn. Verdachte neemt volgens mevrouw ook de vaderrol over sinds zijn vader weg is. Verdachte scheldt mevrouw regelmatig uit. Toen mevrouw door verdachte een tijdje geleden is geslagen, is mevrouw vanwege verwondingen naar het ziekenhuis gegaan.

Dit keer heeft hij haar hard geduwd. Er is een filmpje, gemaakt door de zoon van zes dat verdachte zijn moeder mishandelt.

De zaak gaat naar het leeratelier omdat er zorgen zijn over de kinderen, ook moeder geeft aan zich daar zorgen over te maken.

Bij de politie is het gezin sinds 2012 bekend omdat vader moeder mishandelde. Er zijn verschillende hulpverleners betrokken geweest. SHN spreekt moeder, die zegt fysieke en psychische gevolgen te hebben. Zij zegt aangifte te hebben gedaan omdat zij wil dat haar zoon 'zijn lesje' leert, ze wil vooral dat hij wordt geholpen. In een latere fase zegt zij de aangifte te willen intrekken.

Het gezin is bekend bij het VHH. De acute onveiligheid is weg, want de zoon verblijft een paar weken bij kennissen. Er is een traject uitgezet bij de Waag en er komt een systemische aanpak.

VT heeft de melding doorgezet naar het buurtteam, informatie daarvan kan pas na toestemming van de moeder. De zaak wordt doorgeagendeerd.

Het buurtteam geeft aan dat er voor de zoon hulpverlening gaat komen van de Waag, maar die moet nog wel worden opgestart. Ook komt er voor het gezin systemische hulpverlening. Als het nodig is zal het buurtteam opschalen naar SaVe. Het buurtteam heeft al een aantal keer een consultatief contact gehad met SaVe.

Er wordt besloten tot een voorwaardelijk sepot met een proeftijd van 2 jaar.

5.5 reflectie op patronen van partnergeweld en jeugdzaken

Het gezamenlijk duiden ontwikkelde zich langzamerhand in het leeratelier. Aanvankelijk lag de nadruk sterk op procesregie en veel minder op de inhoud. Na de tweede reflectiebijeenkomst ontstond er meer ruimte en leerden de deelnemers in relatief vaste bezetting elkaar en elkaars werk beter kennen. Ze gingen meer functioneren als een team. Het zoekende karakter kwam ook naar voren in het grote aantal terugkerende zaken: 20 van de 28 zaken zijn door-geagendeerd. In één casus aan het begin van het leeratelier werd een zaak alsmaar opnieuw geagendeerd omdat het onduidelijk was of de veiligheid van alle betrokkenen goed was belegd. Een scherper zicht op de zaak werd bemoeilijkt doordat de samenwerkingspartner in jeugdbescherming SaVe bij wie VT de veiligheid belegde, niet aanwezig was in het leeratelier.

De kennispositie van de uitvoerend werkers en hun organisaties vereisen nog wel verdere versterking. Dit kan door nog meer en vaker expliciet aandacht te schenken aan de duiding, de analyse van de feiten en door scholing. De nadruk ligt nu vooral op het verzamelen van informatie en het uitzetten van acties. Meer aandacht kan worden geschonken aan duiding van partnerrelatiepatronen bij (ex)partnergeweld, de aard en ernst van het geweld, combinatieproblematiek en de gezinsachtergronden, zowel bij huiselijk geweldszaken als bij jeugddelictzaken. Daardoor komt de veiligheid en kwetsbaarheid van alle betrokkenen nog beter over het voetlicht.

Achter een incident kan een schrijnende situatie schuilgaan of een langdurig, soms intergenerationeel geweldspatroon onder liggen. Er kunnen ernstige zorgsignalen gezien worden wanneer door procedures heen wordt gekeken.

Sterke kant aan de besproken casussen is dat er naar betekenisvolle oplossingen is gezocht en regelmatig met betrokkenen is gesproken. Er zijn nog meer mogelijkheden *van leren door feedback te krijgen* van de betrokkenen door verdachte, slachtoffer en betrokkenen te vragen wat zij aan de interventie hebben gehad. Hebben zij inderdaad gekregen wat er nodig was? Was de hulp passend en heeft deze hun situatie en die van hun omgeving verbeterd?

Welke patronen zijn waar te nemen? Het merendeel van de behandelde zaken in Utrecht heeft betrekking op huiselijk geweld. Meer specifiek gaat het dan vooral om meermalig partner- maar ook regelmatig ex-partnergeweld waar meestal kinderen aanwezig zijn en VT bij betrokken is vanwege een zorgmelding. Het is in dergelijke situaties cruciaal om vanuit de beide partners en mogelijk ook de kinderen uit te vragen 'wie wat deed bij wie en wat daarvan het effect was'. Daardoor wordt de dynamiek en de context van de relatie verhelderd en verscherpt het zicht op hoe het geweld bij dit paar werkt. Zo kan nader worden ingegaan op de ernst en duur van het geweld en de context van de relatie. Wat betekent het wanneer er een aangifte wordt gedaan die later weer wordt ingetrokken of dat partners zeggen dat er niets meer aan de hand is na eerdere mishandeling? Is hier sprake van dwingende controle? Wat kan het instrument van de MASIC dan betekenen om deze dwingende controle op het spoor te komen? Bij het inschatten van gevaar in de nabije toekomst, kan het instrument van de B-Safer helpen. Soms is er een duidelijke pleger, is er sprake van een groot machtsverschil en soms lopen slachtoffer- en plegerschap meer door elkaar. De uitwerking van veiligheid voor alle betrokkenen in een veiligheidsplan wordt door VT in opgeschaalde vorm belegd bij de jeugdbescherming zoals SaVe en in afgeschaalde vorm bij de sociale wijkteams of het CJG. In een aantal gevallen spraken de betrokkenen geen of beperkt Nederlands en is er in gezet op tolken of vertaling van documentatie in de moedertaal om beter aan te kunnen sluiten. De Raad heeft zich actief bezig gehouden met het perspectief van de groep 0 tot 18 jarigen in de casuïstiek en vonden dit een verruiming van hun reguliere werk bij ZSM wanneer ze alleen naar verdachte twaalf plussers kijken. Ze spraken uit deze verruiming te willen vasthouden. Uit de minderheid aan jeugdzaken die is behandeld bleek er vaak sprake van multiproblematiek met belastende en onveilige gezinsachtergronden, problemen van de ouders, het ontbreken van een vaste verblijfplaats of een verslaving, psychiatrisch probleem of een verstandelijke beperking.

6. Leeropbrengsten leeratelier Utrecht

6.1 Kern resultaten

Er zijn in het leeratelier in Utrecht in de periode van 12 weken 28 zaken behandeld, waarvan er 20 zijn doorgeagendeerd. Van deze 28 zaken gingen er vier over jeugddelicten en 24 over huiselijk geweld (bron: leeratelier Utrecht, projectsecretaris). Bij deze laatste categorie van huiselijk geweld ging het om meerdere soorten van geweld: partnergeweld, ex-partnergeweld, kindermishandeling, mishandeling door broers van zussen of om een kind dat de ouder mishandelt. Als reden voor het geringe aantal behandelde jeugdzaken in het leeratelier zeiden de deelnemers dat jeugdzaken al op veel plekken goed belegd zijn, ook in jeugdbescherming en dat er minder aanleiding is tot buikpijn bij de jeugdzaken. Er werd zorgvuldig gekeken in de vier jongerenzaken naar de toekomstmogelijkheden van de jongere. Daardoor werd er soms geseponeerd om de jongere een nieuw kans te geven en een ongunstig strafblad te voorkomen. In een geval had een jongere een diefstal gepleegd maar lagen de problemen eigenlijk bij de moeder, zij had een verleden van prostitutie, kreeg al jong kinderen en trok steeds verkeerde mannen aan. Ook was ze verslaafd en de kinderen waren niet veilig. Een deelnemer aan het leeratelier reflecteert op deze jongerenzaken:

De jongeren zaken hebben veel indruk op me gemaakt, vooral omdat er zo gekeken werd naar hun toekomstbeeld. Er was een jongen die wilde bij de marine en de structuur leek ook belangrijk en een strafblad zou dat tegenwerken. Die zaak is toen van een dagvaarding naar een sepot gegaan net zoals een andere zaak met een jongere. Ook zijn jongeren soms streng toegesproken door een officier en is er vertrouwen uitgesproken dat de jongere dit in de toekomst niet weer hoefden te doen. Dit is ook gebeurd bij de jongere die zijn moeder had mishandeld en de jongere die zijn zusje had mishandeld. Ook zijn er specifieke sepotbrieven geschreven.

De kern van de resultaten is de deelnemers door de korte lijnen en het persoonlijke contact meer en intensiever zijn gaan samenwerken en bewust maatwerk konden leveren in betekenisvol interveniëren. Ze hebben veel geleerd van elkaars mogelijkheden en werkwijze: door zich te richten op gemeenschappelijke duiding zijn ze vaker gaan doorvragen en beter naar elkaar gaan luisteren. Daarmee hebben ze getracht om meer uit bestaande routines te stappen en de tijdsdruk te weerstaan door met aandacht te verdiepen. Velen noemen als meerwaarde van het leeratelier dat het strafrecht ondersteunend is aan het hulpverleningstraject. Vooral de samenwerking met de nieuwe partners VT uit drie regio's en Halt zijn door alle organisaties zeer gewaardeerd. Dit blijkt ook uit het onderzoek naar verdiepen in Haarlem waarin achterliggende problemen vaker werden herkend, medewerkers met tijd en aandacht aan zaken werkten volgens de bedoeling en elkaar als oude en nieuwe samenwerkingspartners beter leerden kennen (Middelveld en Rauh, 2017). Ook in het Utrechtse leeratelier hebben de vaste partners bij ZSM elkaar beter leren kennen en nieuwe dingen van elkaar geleerd. De communicatie is versterkt. Door het verstevigde netwerk weten deelnemers beter bij wie ze wanneer en welke informatie kunnen ophalen en is het vertrouwen in elkaar gegroeid.

Door gericht specifieke contextinformatie op te halen zijn casussen verdiept. Door buiten kaders te treden zijn de vaardigheden aangescherpt en is er meer ruimte ontstaan voor betekenisvol werk.

Het succes van dit ophalen van specifieke contextinformatie had ook directe invloed op ZSM: *“Ze dachten daar ook, laten we een belronde gaan doen en de informatie ook van Veilig Thuis op gaan halen”*.

Deze leeropbrengsten hebben zich geleidelijk aan ontwikkeld. Doordat het leeratelier slechts twee maal per week voor beperkte tijd samenkwam, duurde het relatief lang voordat dit proces van gezamenlijk duiden en buiten kaders denken op gang kwam. Dit bleek ook uit de drie reflectiebijeenkomsten. De eerste twee stonden sterk in het teken van het proces en procesregie en gingen veel minder over de inhoud. Langzamerhand verschoof dit en werd de stap naar de inhoud steeds meer gemaakt. Er werd een bredere kijk ontwikkeld waarin verschillende perspectieven naar voren kwamen. Een mooi voorbeeld van deze perspectiefwisseling is het in hoofdstuk vijf gegeven voorbeeld van het Gambiaanse verstandelijk beperkte meisje dat door haar vrouwelijke verzorger werd mishandeld. De vriend van de vrouw, mogelijk de vader, behandelde het meisje als een postpakketje en wilde haar ruilen in het land van herkomst. Een ander voorbeeld was een casus van partnergeweld die aan het begin van het leeratelier werd behandeld en vijf keer terug kwam. De veiligheid was in deze zaak belegd bij een samenwerkingspartner in jeugdbescherming die niet deelnam aan het leeratelier. Deze casus werd niet los gelaten doordat de deelnemers in het begin niet zeker wisten of er een veiligheidsplan was en of er voldoende aandacht was voor de veiligheid van moeder en kind. Later ontstond er meer vertrouwen dat de veiligheid bij deze samenwerkingspartner in goede handen was. Daardoor veranderde het focus van alles willen weten naar een specifiek en gezamenlijk doel.

6.2 Winst en leerpunten

Tijdens de evaluatie zijn winst- en leerpunten in verschillende subgroepen door 25 aanwezigen en deelnemers aan het leeratelier ingebracht. In het volgende schema zijn de algemene winst- en leerpunten samengevat. Daaruit kan worden afgeleid dat de deelnemers aan het leeratelier meerwaarde zien in het experiment doordat ze in nauwe samenwerking en met vertrouwen in elkaar maatwerk leveren en tijd en ruimte durven te nemen om zaken grondig en gezamenlijk aan te pakken. Tegelijkertijd wordt uit de leerpunten duidelijk dat het leerproces nog niet voltooid is. Er is nog meer oefening nodig in het werken volgens de bedoeling en het verspreiden van de werkwijze en oefening in hoe je nog sneller kunt verdiepen en hoe je nog gericht en zonder overlap met andere vormen van overleg met partners kunt samenwerken die bij een specifieke casus betrokken zijn.

Figuur 6.2.1: Algemene winst- en leerpunten evaluatie bijeenkomst Leeratelier Midden- Nederland
(25 aanwezigen)

Winstpunten	Leerpunten
Maatwerk kunnen leveren door kennis van organisatie, processen, vertrouwen in elkaar en bewust betekenisvolle interventies	OP ZSM/weekdienst de relevante context- en zaakinhoudelijke informatie beter en sneller naar voren te krijgen (deze actie geldt ook voor de politie)
De korte lijnen in samenwerking en groeiend inzicht in elkaars mogelijkheden	Andere organisaties nog beter leren kennen
Verwondering: vanzelfsprekendheden niet meer vanzelfsprekend laten zijn	Denken en werken vanuit de bedoeling, niet vanuit het systeem
Nabijheid: elkaar zien en persoonlijk spreken en daardoor minder polarisatie	JGZ werkwijze verspreiden in je eigen organisatie
Strafrecht ondersteunend aan hulpverleningstraject	Sneller kunnen verdiepen
Vertrouwen in netwerk en verbeterde communicatie	Duidelijkheid over privacy en informatiedelingsmogelijkheden
Belang, nut en noodzaak van verbinding met organisatie	Van leeratelier naar dagelijkse attitude
Proactieve bijdrage aan de aanpak van hg	De rust nemen om met aandacht te verdiepen
Kennis, expertise en korte lijnen met VT van waarde voor Raadsadviesmedewerkers	Regievoerder in positie brengen en rol verstevigen
Gerichter vragen en luisteren naar elkaar	Proactief: meer en andere informatie aanleveren vanuit de politie
Buiten kaders om betekenisvol afdoen	Kennis benutten en uitvragen in het netwerk
Signaleringsruimte voor SHN	Aanwezigheid van SaVe en verslavingsreclassering gemist
Belang van contextinformatie zichtbaar maken	Soms dubbelop overleg: VT, 3RO en SHG hebben sowieso overleg over hg zaken
Tijd durven pakken en claimen	Groep is te groot bij casusbespreking

Naast deze algemene leer- en winstpunten, zijn er ook organisatiespecifieke winst- en leerpunten in het leeratelier benoemd. Deze specifieke punten illustreren dat door de directe samenwerking zowel de vaardigheden als het kennisniveau versterkt worden en er een betere basis ontstaat voor gezamenlijk duiden en professionele groei.

Figuur 6.2.2: Organisatiespecifieke sterke kanten

Politie: krijgt contextinformatie meer boven tafel
SHN: betere communicatie met alle samenwerkende partijen
VT: kennisniveau verhoogd over strafrecht
Reclassering: meer info vanuit VT en samenwerking
Raad: zich kunnen richten op de hele groep van 0 tot 18 jarigen
Halt: verbinding ZSM en ketenbrede visie
OM: meer mondeling sparren en gelijkwaardig discussie voeren

Doordat er meer inzicht is ontstaan in elkaars mogelijkheden, is het zicht ook scherper geworden op wat de leer- en verbeterpunten zijn om een *integrale aanpak* verder vorm te geven. Partners kunnen nog vaker gericht bij elkaar kennis ophalen en sparren, bewuster de verbinding met ZSM blijven leggen, actiever en kindgericht zijn in huiselijk geweldszaken en nog beter overzicht en inzicht verwerven in welke kennis nodig is en over welke kennis samenwerkingspartners beschikken. Vanuit het reguliere ZSM overleg heeft de samenwerking met VT en de zorg een meerwaarde bij huiselijk geweldszaken en de verbinding met het lokale veld. Omgekeerd is in het maatwerk voor VT juist de samenwerking met politie en justitie en de inzet van het strafrecht relevant. Lastig is wel dat ZSM een andere regio-indeling dan VT heeft en dat drie VT-regio's bij één ZSM locatie betrokken zijn. De Raad heeft gaandeweg het leeratelier duidelijker positie ingenomen bij jeugd en huiselijk geweldszaken waar kinderen of jongeren betrokken zijn. Zij willen graag de aandacht voor de 0 tot 18 jarigen behouden, ook in het reguliere ZSM-proces. Verder zien ze mogelijkheden om strafrecht en civielrecht meer samen te brengen. Ook Slachtofferhulp zou vanuit het perspectief van het slachtoffer en de vraag van de afdoening nog een krachtiger rol in kunnen nemen bij het verdiepingsoverleg.

Figuur 6.2.3: Organisatiespecifieke verbeterpunten

OM: met de kennis en info weten wat je mist of wat andere partners te bieden hebben
SHN als dienstverlener minder of geen plek bij verdiepingsoverleg (gelet op primaire taak en werk)
Raad: in huiselijk geweldszaken positie innemen, 'extra mile' lopen
Raad: ophalen van kennis bij HALT
Raad: vasthouden van aandacht voor 0 tot 18 en samenbrengen strafrecht en civielrecht
VT: meer verbinding met ZSM
VT: betrekken en benaderen strafrecht naast de politie en de Raad
VT werkt met andere regio-indeling: dat maakt ophalen van info van andere VT's lastig

6.3 Buikpijn en veiligheid als kernthema's

In het Utrechtse leeratelier had het woord 'buikpijn' een belangrijke betekenis: het is vanuit de deelnemers gezien een indicator dat de veiligheid van de betrokkenen niet goed gewaarborgd is en dat vanwege deze zorgen een zaak verdieping behoeft. Een officier die het begrip inbracht, omschrijft buikpijn als volgt:

Dat is dat er meer aan de hand is dan het juridische en dat je het niet alleen kan en je onzeker bent over de afloop of dat je zorgen hebt dat het niet goed afloopt. Het gaat ook om de feiten en het gevoel, er kan een kloof tussen zitten. Verder blijkt dat er behalve de straf ook zorg en hulpverlening nodig zijn om recht te doen aan het herstel.

Deze zorgwekkende kloof tussen de feiten en het gevoel is dus aanleiding een casus vanuit de leidende principes of waarden (kwetsbaarheid, veiligheid, dialoog) in te brengen en daarbij juist de samenwerking te zoeken. Pas dan kan de buikpijn tastbaar gemaakt worden, de zorg worden benoemd en extra acties worden uitgezet.

En verderop:

Buikpijn is half feitelijk, half een gevoelskwestie, het is niet goed te grijpen, maar je wilt het wel aanpakken en er is ook noodzaak voor. Soms krijg je fysieke signalen, soms is het ook de ratio en de waaromvraag, de feiten en het gevoel moeten verbinding maken. Je laat dus niet los voordat je hebt bepaald wat je extra gaat doen, dat verder strekt dan het systeem raadplegen. (...) Door een informatieronde kan je meer benoemen. Dit doe je door het gemeenschappelijke te zoeken en door niet alleen op het strafrecht te zitten maar ook de zorgkant te benadrukken.

Uit deze citaten wordt duidelijk hoe belangrijk het is om buikpijn taal te geven en te benoemen, zodat je er mee kunt werken van kunt leren. Het woord werd in verdiepingsrondes vaak gebruikt. Regelmatig stelde de voorzitter bij de behandeling van een casus de vraag 'wie er nog buikpijn had'. Vanuit het verdiepen van verdiepen is het relevant om deze buikpijn bij casuïstiek nog verder te expliciteren en daarover met elkaar van gedachten te wisselen. Het articuleren van buikpijn kan helpen om van het verzamelen van contextinformatie te komen tot een gemeenschappelijke duiding. Het geeft sturing aan het benoemen van patronen in plaats van het spreken over incidenten en het slaat daarmee ook een brug naar het ontwikkelen van betekenisvolle interventies.

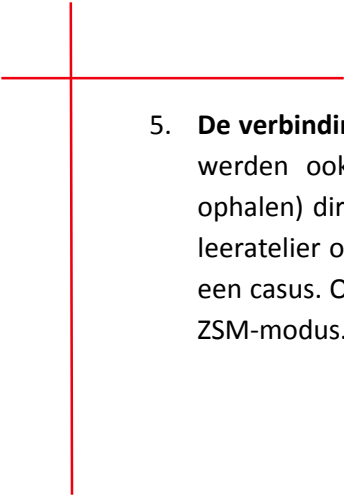
Buikpijn houdt bovendien verband met de veiligheid van alle betrokkenen. Het maakt duidelijk dat het van belang is om eerst te werken aan de acute veiligheid, voordat de structurele onveiligheid kan worden opgepakt en risicogestuurde zorg mogelijk wordt. Herstel kan pas worden bewerkstelligd als het voldoende veilig is. Dus zoals het landelijke door de VNG vastgestelde beleid bij de aanpak van huiselijk geweld: eerst samenwerken voor veiligheid, dan voor risicogestuurde zorg en herstel (Vogtlander en Van Arum, 2016). Deze notitie is gedeeld met het leeratelier Utrecht. Een aandachtspunt daarbij is nog dat er voldoende aandacht is voor de veiligheid van alle betrokkenen, ook van het volwassen slachtoffer en van de betrokken kinderen. Daarmee wordt veiligheid inclusief en systemisch uitgewerkt.

De politie vermeldt dat zij wel buikpijn hebben aan de vasttafel als ze merken dat er weinig aan een zaak wordt gedaan. *De waan van de dag heerst, je valt snel terug in je routine. Maar is de veiligheid gegarandeerd? Wij hebben de wens dat iemand dat regisseert bij de vasttafel. En als een zaak naar het leeratelier gaat, gaan er al snel drie dagen overheen. Het is heel belangrijk om een zaak goed op te starten. Als de veiligheid in stelling is gebracht, is de druk van de ketel.*

Een ander voorbeeld van gearticuleerde buikpijn waar de Raad intensief mee bezig was is een achttienplus jongere die een huisverbod kreeg vanwege ruzie met zijn stiefvader. Deze jongen verscheen niet bij de taakstrafcoördinator en hem hing een celstraf van twee dagen boven zijn hoofd. De raadsmedewerkers maakten zich zorgen om de veiligheid en de kwetsbaarheid van de jongen. De Raad zag een jongen zonder verblijfplaats en met een beperking, die het goed had gedaan in de gesloten jeugdzorg. Hij had jarenlang in de knoop gezeten met de situatie van zijn gescheiden ouders (zijn vader had geen aandacht voor hem maar zat altijd bij zijn vriendin en zijn moeder kreeg nog kinderen met zijn stiefvader) en zichzelf. Doordat de Raad zes weken toezicht en begeleiding aanvroeg, creëerden zij een ingang om de jongen alsnog te bereiken en met hem in gesprek te gaan.

6.4 Conclusies leeropbrengsten

1. Het is van belang om na het leeratelier **door te gaan met gezamenlijk verdiepen, duiden en implementeren**. Het actief gebruik van de leidende principes en de waarden die zij vertegenwoordigen (aandacht voor kwetsbaarheid, veerkracht, veiligheid) en het articuleren van buikpijn spelen een leidende rol in het activeren van buiten de kaders denken en betekenisvol afdoen. Bij buikpijn is het van belang om steeds te omschrijven wat het (voor verschillende deelnemers) is, hoe het wordt ingezet, hoe je het expliciet maakt en welke acties leiden tot het verminderen van buikpijn en dus tot afsluiten of overdragen. Het is duidelijk dat verdiepen in dit en andere leerateliers zinvol is en meerwaarde heeft.
2. **De professionele standaard** kan nog verder omhoog wanneer de duiding meer gearticuleerd wordt en krachtiger onderbouwd met vakinhoud en een specifiek doel. Het collectief leren over organisaties heen is helpend, evenals elkaars mogelijkheden en manier van werken beter leren kennen. Daarnaast is zelfkritiek nodig van alle deelnemende organisaties met het doel om gezamenlijk nog beter werk te leveren en recidive vaker te willen voorkomen.
3. Het is van belang om accent te blijven leggen op **inhoudelijke verdieping en verrijking** en de procesregie daar op aan te passen. Organisatie- en beleidsprocessen die dienend zijn, sporen de uitvoering aan tot vakinhoudelijke verdieping en vernieuwing
4. Het is mogelijk om in een **doorgaand leerproces breder, dieper en verder te kijken**. Door de contextgerichte informatie nog beter om te leren zetten in analyse en kennis van patronen die dan vervolgens tot nog betere en duurzame acties leiden. Daarvoor zijn dan wel tijd en capaciteit nodig en een leidende visie op het doel.

-
5. **De verbinding met ZSM in dit leeratelier is sterk en de implementatielij is kort.** Daardoor werden ook leringen uit het leeratelier (spreken met betrokkenen, contextinformatie ophalen) direct bij ZSM toegepast. Nadeel is dat er moeilijker ruimte werd gevonden in dit leeratelier om naast de vergadering nog tijd te kunnen investeren, eventueel met elkaar, in een casus. Ook de vertraging die reflecteren vraagt, wekte soms irritatie op vanuit de snelle ZSM-modus.

7. Reflectie, leerpunten en nabeschuwing

7.1 Inleiding

Het gezamenlijk duiden van en reflecteren op casussen heeft meerwaarde, daarover zijn de deelnemers en de deelnemende organisaties het met elkaar eens, al wil de politie niet verder investeren in een leeratelier maar juist het geleerde direct invoegen bij ZSM. Hoe dat invoegen precies dient te verlopen is nog niet duidelijk. Er is nog een uitwerking nodig van het aansluiten bij de tafels vast en niet vast en het onderzoeken van mogelijkheden om te verdiepen. Er zijn nog geen vaste afspraken gemaakt over voortzetting en uitwerking. In dit hoofdstuk staan we beknopt stil bij de opbrengsten van het leeratelier, gaan we in op de vooraf geformuleerde leervragen, op de meerwaarde en verbeterpunten en beschrijven we thematisch drie leerpunten in de vorm van spanningsverhoudingen.

7.2 Beantwoording leervragen

In hoofdstuk drie zijn de vragen opgenomen die Utrecht en de landelijke ketenwerkgroep ZSM en JGZ hebben geformuleerd. Hier worden deze vragen, voor zover mogelijk, beantwoord.

7.2.1 Welke zaken lenen zich voor verdiepen?

Bijna alle casussen die zijn aangeleverd, zijn verdiept. Een zaak werd afgesloten als deze goed belegd was en deelnemers geen 'buikpijn' meer hadden. De selectie vanuit de reguliere ZSM sloot goed aan bij de bedoelingen van het leeratelier. Het aantal casussen dat werd aangeleverd bleek goed te behappen door het leeratelier. Het criterium dat werd gehanteerd was dat iemand 'buikpijn' had van de casus. In een enkel geval was de buikpijn van de werker die de casus aanleverde sterker dan bij de deelnemers van het leeratelier, maar was de conclusie dat het toch goed was om de casus te hebben besproken omdat er toch een andere afdoening uit was gekomen dan zonder bespreking. Het gaat er om dat iemand (wie dan ook) breder kijkt dan alleen het gemelde incident en aangeeft waarom hij zich zorgen maakt. Met soms een specifiek verzoek om iets uit te zoeken, ("Wie heeft het gezag over dit meisje?" bijvoorbeeld) maar vaker meer algemeen de vraag: zijn deze kinderen veilig genoeg? Het is opvallend dat in het leeratelier Midden-Nederland zo weinig zaken behandeld zijn met een jeugdige verdachte. De reden die daarvoor werd gegeven: dat er minder zorg was om jeugdigen aangezien dit in het reguliere proces al goed werd belegd, wijkt af van de ervaringen in de andere leerateliers. Het heeft wellicht te maken met het feit dat de PV's niet beschikbaar waren, waardoor niet gericht gezocht kon worden naar signalen dat er zorgen waren om de jeugdige. Of, zoals door een van de deelnemers wordt opgemerkt, omdat er geen jeugdofficieren bij het leeratelier waren betrokken, waardoor er ook niet vanuit die kant zaken kwamen.

7.2.2 Welke contextinformatie is nodig om tot een passende interventie te komen?

In het leeratelier werd het onderscheid gemaakt tussen 'need to know' en 'nice to know': is de informatie die gevraagd wordt noodzakelijk is om een goede analyse te kunnen maken en een besluit tot een passende aanpak te kunnen nemen?

Als er informatie werd gezocht bij anderen, werd vooraf in het leeratelier de vraag gesteld: waarom willen we dit weten? Welke invloed heeft de informatie op de aanpak die we gaan bedenken?

Het leidende principe 'We kennen de wensen, behoeften en problematiek van het systeem (slachtoffer, omgeving en verdachten) en spreken deze personen ook daadwerkelijk' werd zeer helpend gevonden. De nadruk ligt dan op: alle betrokkenen. Daar werd in het leeratelier actief naar gezocht.

Van verschillende kanten werd de meerwaarde van de informatie die VT en Halt konden brengen benoemd: dat er bij jeugddelinquentie en bij huiselijk geweldszaken breed gekeken kon worden naar wat er met iemand of met een systeem aan de hand was, dat van een aanpak die was ingezet kon worden nagegaan of die ook echt van start was gegaan en of de vooruitzichten hoopvol waren. Deze inhoudelijke informatie is normaal gesproken bij geen van de vaste partners op ZSM aanwezig of gemakkelijk te achterhalen.

7.2.3 Wat is de meerwaarde van verdiepen?

Genoemd wordt: Dat er beter wordt aangesloten op de behoeftes van alle betrokkenen. Dat de informatie die de verschillende organisaties hebben naast elkaar wordt gelegd en geprobeerd wordt een gezamenlijk beeld te krijgen van de situatie. Dat er een betere mix van straf en zorg wordt gemaakt. Dat er gezocht wordt naar betekenisvol handelen.

7.2.4 Wat is de meerwaarde van het gezamenlijke advies aan de OVI?

Toen de leerateliers nog moesten starten, was de vraag of het meerwaarde zou hebben dat de reclassering, de raad en SHN een gezamenlijk advies over de afdoening zouden geven. Maar al tijdens het eerste leeratelier bleek dat deze vraag anders opgevat moest worden. Het ging niet alleen om een advies om de afdoening, maar juist om de beste combinatie van juridische afdoening en hulpverleningsaanpak, de optimale mix van straf en zorg. Niet de 'afdoening' maar de 'interventie'. Ook bij dit leeratelier in Midden Nederland wordt dit als een duidelijke meerwaarde benoemd: dat er samen gezocht wordt naar een aanpak die betekenisvol is en de veiligheid van kwetsbare betrokkenen vergroot. En dan blijkt niet alleen de inbreng van de vaste partners op ZSM waardevol, maar wordt door verschillende deelnemers geformuleerd dat juist ook de inbreng van VT en HALT verschil maakt.

7.2.5 Heeft het meerwaarde om te verdiepen bij Haltzaken en niet bewijsbare (sepot)zaken waar mogelijk zorgen zijn?

Er zijn in dit leeratelier weinig zaken geweest met een jeugdige dader. HALT heeft weinig zaken 'mee kunnen nemen' van uit het leeratelier. Er was een zaak waarbij een lopende HALTaafdoening was en nu een nieuw feit, dat maakte gesprek over combinatiemogelijkheden mogelijk. Ook was er door deelname van HALT aan het leeratelier de mogelijkheid om out of the box te kijken naar mogelijkheden om volwassen daders met een verstandelijke beperking via een HALT aanpak op het goede spoor te zetten. Deze mogelijkheid is niet gebruikt, maar wordt wel als optie voor toekomstige zaken meegenomen.

7.2.6 Wat verleidt c.q. beperkt de deelnemers aan het leeratelier om te doen wat nodig is?

Bij de start van het leeratelier was de privacy een punt. Maar eigenlijk, in tegenstelling tot elders, verdween dit punt hier vrij snel naar de achtergrond. Wat daarin wellicht belangrijk is geweest, is het feit dat aan de mensen die werden besproken werd verteld dat hun zaak door het leeratelier zou worden behandeld. Betrokkenen wisten er dus van, waren er vaak ook blij mee dat ze die extra aandacht kregen. Dat hielp heel erg om het privacy thema te tackelen.

7.2.7 De organisatiespecifieke vragen

Raad voor de Kinderbescherming: hoe kan de Raad informatie verschaffen die bijdraagt aan verdieping zonder uitgebreid onderzoek te hoeven doen? Hoe kan de Raad het OM voeden vanuit hun professionele oordeel? .

De Raad heeft vaker civiele kennis ingebracht, ook in strafzaken en verder vooral vanuit het perspectief van de ontwikkeling en de veiligheid van kinderen en jongeren zaken belicht. Zij hadden in het leeratelier aandacht voor de hele brede doelgroep van kinderen en jongeren van 0- 18 jaar, ook bij huiselijk gewelds zaken, en willen deze verbreding en verdieping graag vasthouden, ook bij ZSM. Verder maakten zij meer gebruik van de korte lijnen met zowel jeugdbescherming, als VT en Halt en waren ze scherp op de need to know en het wegsnijden van overbodige details. Ze vonden gemakkelijker tussentijds overleg met de officieren en andere ketenpartners doordat ze deze beter leerden kennen.

Openbaar Ministerie: Hoe stelt het OM de juiste vragen zodat ze zicht krijgen op veiligheid en veerkracht en hoe kunnen ze de interventie breder richten dan op strafrecht alleen? Hoe kan het strafrecht ondersteunend zijn aan ‘doen wat nodig is’?

De betrokken officieren van justitie hebben een korte training gedaan waardoor ze hun rol als voorzitter van het leeratelier goed konden vervullen. De insteek was dan niet: wat heb ik als OM nodig om te kunnen besluiten over de juiste afdoening? Maar: welke informatie is er nodig om te kunnen verdiepen, weten we van alle betrokkenen uit de eerste hand wat hun wensen en behoeftes zijn? Welk beeld hebben we van de situatie? Wat is de beste combinatie van interventies?

Halt: wat is de toegevoegde waarde van Halt bij verdieping, welke informatie is relevant en in welke frequentie?

De inbreng van HALT werd zeer positief gewaardeerd, ondanks het feit dat er weinig jeugdzaken werden besproken. Genoemd wordt: de manier van vragen stellen, de kijk op de zaak, het meedenken. De HALTmedewerker zegt hier zelf over: misschien is het omdat we met een andere blik kijken, juist omdat we niet die ZSM bril op hebben.

Reclassering welke aanvullende contextinformatie heeft de 3RO nodig om te komen tot een advies dat breder is dan alleen strafrecht, gericht op de verdachte en het gehele systeem?

De reclassering benoemt dat de informatie die Veilig Thuis heeft zeer relevant een aanvullend is op de eigen informatie. Zij hebben niet alleen informatie over de dader (die de reclassering, voor zover het gaat om delicten die zijn aangegeven, ook zelf heeft) maar juist over het hele gezin.

Zij zijn op de hoogte van de actuele situatie. Het kan zo maar zijn dat ze gisteren nog met het gezin bezig zijn geweest. Het wordt wenselijk gevonden om ook in de toekomst een kort lijntje met VT te hebben.

Veilig Thuis: hoe helpt een waardegedreven aanpak om het contextgerichte werken aan te scherpen? Lukt het om de afspraken zoals opgenomen in het Model samenwerkingsafspraken VT-politie-OM na te komen?

Dat de wil om betekenisvol te zijn en te doen wat nodig is iedereen in het leeratelier stimuleert om een bijdrage te leveren, wordt breed onderkend. Dit leidt tot gericht zoeken van contextinformatie en het spreken van alle betrokkenen. Hiermee wordt helder of de al bestaande interventies voldoen of dat er nog gerichte andere inzet nodig is. VT speelt hierin een belangrijke rol, omdat zij beschikken over recente informatie en als zij nog niet betrokken zijn, kunnen zij snel iets in gang zetten. Het Model samenwerkingsafspraken is niet getoetst, omdat de werkwijze in het leeratelier daar buitenom ging.

7.3 Vervolg van leeratelier: kansen en spanningen

Dat het leeratelier een succes is en meerwaarde heeft, is door de aanwezigen breed onderschreven, bevestigd door deelnemers in de voorgaande twee leerateliers. Het succes op langere termijn hangt echter af van het borgen en verder uitbouwen van de leeropbrengsten. Hoe kom je van het geleerde in het leeratelier naar een dagelijkse attitude? Deelnemers kunnen de andere bril die ze hebben opgezet verder blijven activeren door de leidende principes actie bij casuïstiek te blijven betrekken. Doordat het experiment nu is afgelopen, wordt dat moeilijker en individualistischer.

- Ten eerste is er het gevaar dat uitvoerend werkers door discontinuïteit na het leeratelier terugvallen in oude routines en de verandering niet echt kan beklijven. Hoe krijg je deze verandering bij iedereen tussen de oren als mensen werken in verschillende samenstelling? Daarvoor zijn immers ook randvoorwaarden nodig die tijd en capaciteit vrijmaken voor verdere ontwikkeling van de deelnemers. Willen zij op hun beurt weer een hefboom voor verandering te worden naar hun collega's en organisaties dan is verdere ondersteuning door leidinggevend van belang om buiten de kaders te kunnen denken en handelen.
- Ten tweede is er een kans om nog verder verdieping te geven aan het verdiepen en vooral te investeren in het onderbouwen en expliciteren van het gemeenschappelijke duiden door vaker ook actief op zoek te gaan naar patronen in plaats van incidenten. Inhoudsdeskundigen (gedragsdeskundigen) en prikkelende procesbegeleiders kunnen patroonmatig kijken door in te gaan op systemische interactiepatronen en analytische en spiegelende kracht inbrengen. Ook in de leerateliers blijkt het bij veel zaken die besproken worden om oude bekenden te gaan. Dat duidt erop dat er regelmatig sprake is van recidive. Er zijn dus nog meer nieuwe betekenisvolle en duurzame acties nodig en de follow up van die acties om daardoor de professionele standaard van de (kwaliteit van de) beslissing te verhogen.

- Ten derde is er het leerpunt dat twee van de drie onderscheiden aspecten van verdiepen (zie hoofdstuk vier), het gemeenschappelijk duiden en het zoeken naar betekenisvolle interventies, nog vragen om doorontwikkeling en samen dienen te gaan met vakinhoudelijke scholing en een gezamenlijke voortgaande dialoog. Er is dus een langere termijn investering nodig in de professionele samenwerking om daadwerkelijk duurzame verandering te boeken in het gemeenschappelijk betekenisvol afdoen waarbij er een mix van straf en zorg wordt ingezet en daarbij ook een verbinding te leggen met het lokale veld die vaak door middel van interventies uitvoering moet geven aan het besluit.
- Om ten vierde te toetsen of dit de gewenste ontwikkeling is, loont het om betrokkenen (slachtoffers, verdachten en andere betrokkenen of getuigen) die in het leeratelier besproken worden te volgen en hen vragen te stellen over hun ervaringen en de waardering van de geboden hulp en straf. Een deelnemer zegt: *Als je met een gezin on speaking terms bent, heb je al veel gewonnen*. Verder kan dit ook betekenen dat zaken langer op hun resultaat worden gevolgd en dat er nog meer verbinding wordt gehouden met samenwerkingspartners in het lokale veld op de daadwerkelijke uitvoering en mogelijke bijstelling. De duurzaamheid van interventies kan daarmee aan kracht winnen.
- Ten vijfde en tot slot kan verder doordacht en uitgewerkt worden tot welke aanpassingen de opbrengsten uit het leeratelier leiden voor de vast en niet-vast tafel van ZSM, zodat er verdieping en mogelijk differentiatie ontstaat in het ZSM proces en dit het vakmanschap aldaar nog verder ondersteunt en onderbouwt. Daarnaast kunnen ook de samenwerkingslijnen met Halt en VT kunnen worden versterkt in het ZSM proces.

8. Literatuur

- Bosker, J. (2015) *Linking theory and practice in probation, structured decision support for case management plans*. proefschrift, te downloaden via www.research.hu.nl/.../publicatie%20ksi%202015%20bosker%202015%20%20linking
- Drost, V. en E. van Veenen (2015) Verslag startbijeenkomst ZSM & JGZ op 17 november 2015.
- Dijkstra, S. (2013) Methodisch handelen bij de aanpak van huiselijk geweld, <http://www.bodyofknowledgesociaalwerk.nl/aanpak-huiselijk-geweld>
- Dijkstra, S. (2016) De vele gezichten van huiselijk geweld: de aanpak van Veilig Thuis en samenwerkingspartners <http://www.sietske-dijkstra.nl/wordpress/wp-content/uploads/veiligthuiscolumnapril2016definitief.pdf>
- Dijkstra, S., Krechtig, L. en A. Menger (2016a) *Leerateliers Verdiepingsomgeving ZSM Jeugd, Gezin en Zeden verslag van het eerste leeratelier*, Rapportage fase 1 Leeratelier Noord Nederland, juni, KSI, Hogeschool Utrecht.
- Dijkstra, S., Krechtig, L. en A. Menger (2016b) *Leerateliers Verdiepingsomgeving ZSM Jeugd, Gezin en Zeden verslag van het tweede leeratelier*, Rapportage fase 2 Leeratelier Limburg, september, KSI, Hogeschool Utrecht.
- Jonge, E. de & Krechtig, L. (2014) Reclasseringswerk als waarde(n)vol werk. In: Menger, A., Krechtig, L. & Bosker, J. *Werken in gedwongen kader*, Amsterdam: SWP, 29-40.
- Leeratelier ZSM Contextgericht Limburg (2016) "Van denken in afdoeningen naar doen wat nodig is". Eindverslag versie 4.0, 2 augustus.
- Middelveld, M. en R. Rauh (2017) Resultaten effectmeting ZSM leeratelier. Wat is het effect van verdiepen op de kwaliteit van de interventie? ZSM- Noord-Holland, Haarlem.
- Model samenwerkingsafspraken VT-Politie-OM (2015), https://vng.nl/files/vng/20150707_model_samenwerkingsafspraken_vt_politie_en_om.pdf
- Vogtländer, L en S. van Arum (2016) *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan voor risicogestuurde zorg*. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis, VNG: Den Haag. https://vng.nl/files/vng/201605_visiedocument_gefaseerde_ketensamenwerkingvogtlander_van_arum_0.pdf
- Werkplan ketenwerkgroep Contextgericht werken (2015), concept 2.0 maart.